

УДК 32-027.22:303.732.4

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.60.55>

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ПРИКЛАДНІЙ ПОЛІТОЛОГІЇ: ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРИНЦИПИ, СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Михайло Шабанов

*Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
кафедра політології*

Французький бульвар, 24/26, 65000, м. Одеса, Україна

У статті аналізуються базові засади застосування системного підходу у сучасній прикладній політології. В умовах динамічних змін прикладна політологія як кластер знань зазнає сутнісних змін та коректувань. Розгляд багатьох соціально-політичних явищ, на які спрямований науковий інтерес дослідників у цьому напрямку потребує чіткої парадигмальної платформи та синтезування абсолютно всіх дискретних когнітивних та практико-прикладних елементів, якими сповнений політичний процес. Актуалізація динамічних та нестійких феноменів та суб'єктів політичної дії сьогодні спонукає до застосування зведеного комплексу системних технологій, а також систематизації самої ролі дослідника та «інфлюєнсера» у контексті політичної конкуренції, впливу та боротьби, яка відбувається й концентрує увагу наукової спільноти на проблематиці оцінки та аналітики соціально-політичних зіткнень.

Можна констатувати аналітичну диференціацію системного підходу в суто академічній політичній науці та розвідках політологів-практиків (політичних консультантів, політтехнологів, менеджерів з розбудови політичних партій, політичних експертів та ін.). Прикладний дискурс у системному ключі робить акцент на лініях встановлення та підтримки взаємозв'язку між суб'єктом політичного впливу, організаційними компонентами та цільовою аудиторією. При цьому врахування цілої сукупності ресурсів: економічних, інформаційних, організаційних (адміністративних), професійних та демографічних є суттєвим фактором.

Системний підхід на сучасному етапі для царини прикладної політології постає як системно-моделюючий та системно-коректуючий. Системний підхід на сучасному етапі дослідної та практико-прикладної діяльності є ключовим для формування аналітичної картини та виокремлення чинників впливу на конкретну соціально-політичну ситуацію. Він передбачає акцент на виокремленні організаційних та функціональних складових у політичній практико-прикладній діяльності.

Головним суб'єктом у застосуванні системного підходу є політичний консультант, який співпрацює із суб'єктом політичного впливу (дії), скеровує його діяльність у напрямку укріплення структурних та діяльнісних характеристик. Зусилля суб'єкта застосування системного підходу спрямовані на відповідний об'єкт, під яким маємо на увазі конкретну «соціально-політичну ситуацію», яка наділена власними специфічними особливостями. Соціально-політична ситуація є виразником стану суспільної взаємодії на загальнонаціональному, регіональному або локальному рівнях. Кожен з рівнів структурується на базові структурні компоненти, які аналізуються дослідником.

Ключові слова: прикладна політологія, системний підхід, політичний процес, політична ситуація, політичні агенти, політична технологія, інформаційний вплив, динаміка політичних змін, політичний консультант, аналітичний центр.

Актуальність наукової проблеми. В умовах сучасних динамічних змін прикладна політологія як кластер знань зазнає сутнісних змін та коректувань. Розгляд багатьох соціально-політичних явищ, на які спрямований науковий інтерес дослідників у цьому

напрямку потребує чіткої парадигмальної платформи та синтезування абсолютно всіх дискретних когнітивних та практико-прикладних елементів, якими сповнений політичний процес. Актуалізація динамічних та нестійких феноменів та суб'єктів політичної дії сьогодні спонукає до застосування зведеного комплексу системних технологій, а також систематизації самої ролі дослідника та «інфлюєнсера» у контексті політичної конкуренції, впливу та боротьби, яка відбувається й концентрує увагу наукової спільноти на проблематиці оцінки та аналітики соціально-політичних зіткнень, власне ролі упорядкування технологічного компоненту у цьому нестійкому вимірі взаємодії.

Системний підхід, як базовий та міждисциплінарний у методології науки, в цілому постає як необхідний інструмент об'єднання та, водночас, інтерпретації феноменів у соціально-політичному процесі, він має у власному арсеналі алгоритми формування технологій та фреймів у аналітиці.

Мета наукового дослідження – визначити фундаментальні принципи, специфіку та напрями застосування системного концептуально-методологічного підходу у сучасній прикладній політології. Виконання поставленої мети можливе за рахунок реалізації наступних дослідницьких завдань:

- визначити фундаментальні риси системного методологічного підходу у політичній науці;
- розкрити проблемні аспекти застосування системного методологічного підходу у прикладній політології;
- проаналізувати роль та потенціал суб'єктів системного підходу у вимірі прикладної політології;
- проаналізувати ситуаційний аналіз як сегмент системного методологічного підходу;
- надати характеристику напрямкам застосування та удосконалення системного підходу у вітчизняній прикладній політології.

У своїх наукових та філософських дослідженнях системний аналіз застосовували такі провідні вчені, як Д. Істон, Г. Алмонд, Р. Даль, І. Хус, Дж. Стівенс, Дж. Росснер, А. Пенн, Дж. Нейманн, Е. Ласло, Д. Белінські, А. Ханкен, Е. Даунс, К. Дойч, А. Пшеворські та інші. В Україні базові аспекти системного аналізу завжди були сферою підвищеного наукового інтересу та суто практичної зацікавленості, перш за все, у сенсі електоральних процесів, можливості формування та системного застосування виборчих політичних технологій, крім того, засади з розбудови політичних партій та вирішення конфліктів. Системний аналіз мав спрямований, а часто, вузькоспеціалізований характер, мав суттєву залежність від компонентів темпоральних та політико-ринкових тощо. У прикладній сфері політичної аналітики він фундаменталізувався на менеджеріальній (організаційній, управлінській) складовій та маркетинговій складовій (створення політичного продукту, позиціонування, брендування, рекламування). Серед вітчизняних дослідників та аналітиків проблематики значну увагу цьому аспекту приділяли В. Бебик, І. Горбатенко, В. Рубанов, Ю. Кальниш, А. Колодій та інші.

Більшість з них акцентували увагу виключно на проблематиці системного моделювання у політиці та міждисциплінарних сферах. Сам системний аналіз та методологічний підхід в цілому, зосереджувався на додатковому застосуванні порівняльних методів (критерії при цьому – це соціально-психологічні, соціокультурні, цивілізаційні та інші), в тому числі, у так званому аналоговому порівнянні, у моделюванні на основі історичної аналогії, як такої (на прикладі порівняння у політико-режимній проблематиці, де головний акцент зроблено на пошуку функційних складових системи та їх здатності відтворюватись у темпоральному вимірі).

Треба відзначити, що основні роботи із застосуванням елементів системної аналітики стосувались, перш за все, теоретичних, а не практико-прикладних проблематик [1]. Акцент на цілісності явищ політичного спектру, детермінізм та наявність причинно-наслідкових зв'язків у соціально-політичних процесах став трендом усвідомлення та аналітичного інтерпретування у філософському та теоретичному політологічному напрямках [1]. Певним чином, до трендових проявів можна віднести суттєве зміщення аналітики при застосуванні системного підходу у прикладних розвідках до природи, діяльності та ефективності політичних агентів та агентів впливу. Вони виокремлені та набувають особливого значення у контексті диференціювання простору соціально-політичної взаємодії, коли політичний консультант чи консультативна структура намагаються вплинути на результати виборчого процесу або прийняття необхідних політичних рішень, то основа увага йде на роль та якість агентів. Відповідно створення імідажних моделей, або стратегії електоральної поведінки прилаштовується до моделі агента.

Згодом, теоретичний напрямок акумулював близькі та похідні погляди на політичну феноменальність та процесуальні специфіки, в тому числі у внісенні елементи синергетичного та мережевого підходу в оцінці досить широкого кола явищ, власне від самої політичної системи до громадянського суспільства як сукупності або конгломерата вільних суб'єктів, що утворюють цілісну нерозривну мережу зв'язків та виступають своєрідним антиподом держави (базового інституту політичної системи із ієрархічною будовою зв'язків між суб'єктами дії) [2].

Власне аспект практико-прикладної проблематики виходив за умовні аналітичні межі системних моделювань класиків відповідного методологічного підходу у фундаментальній політичній науці. Подібна позиція, зокрема характерна для застосування системного підходу або системного аналізу у дослідженнях Девіда Істона та багатьох представників американської школи теоретичної та прикладної політичної науки в цілому [3]. На думку вітчизнянної дослідниці Н.О. Резанової, викладеної у статті «Принципи системного підходу в аналізі політичної системи суспільства» необхідно наголосити на наступному аспекті: «Теоретичні засади системного підходу включають обґрунтування мети й завдань дослідження політичних процесів. Таке складне коло проблем вимагає комплексного застосування певних світоглядних, логічних і наукових розробок. У світоглядному плані системний підхід вимагає формулювання світогляду, що базується на уявленнях про цілісність об'єкта дослідження, його складну організацію, внутрішню активність і динаміку. Американська політична школа керується тим, що метою політичної системи є розв'язання політичних проблем через взаємодію визнаних процесів, політичних інститутів і політичних структур» [3, с. 34].

Можна констатувати аналітичну диференціацію системного підходу в суто академічній політичній науці та розвідках політологів-практиків (політичних консультантів, політехнологів, менеджерів з розбудови політичних партій, політичних експертів та ін.). Прикладний дискурс у системному ключі робить акцент на лініях встановлення та підтримки взаємозв'язку між суб'єктом політичного впливу, організаційними компонентами та цільовою аудиторією. При цьому врахування цілої сукупності ресурсів: економічних, інформаційних, організаційних (адміністративних), професійних та демографічних є суттєвим фактором.

Власне аналіз політики як такий, на думку авторів практичного посібника «Інструментарій для аналізу політики» можна диференціювати на три широкі концептуальні підходи: 1) аналітично орієнтований; 2) процес розробки політики і метаполітичний. Кожен з них охоплює різні «проблемні поля». Так, метаполітичний діє на макрорівні, і фактично сконцентрований на чинниках середовища, що впливають на певний об'єкт [4].

Системний підхід на сучасному етапі для царини прикладної політології постає як системно-моделюючий та системно-коректуючий. (На практиці відмічена тенденція, коли автори-дослідники та консультанти-практики намагаються тримати баланс між моделюючою та коректуючою частинами (сегментами). В обох різновидах роль політичного дослідника або політичного консультанта є визначальною. Він формує основні фрейми системного бачення прикладної політичної проблеми, структурує її та пропонує ряд політико-технологічних рішень, сутнісно алгоритмів виконання завдань від найбільш загальних до найбільш одиничних. М.А. Польовий у статті «Деякі проблеми вибору методів моделювання для дослідження політичних процесів» наголошує: «Детерміновані аналітичні моделі корисні як інструмент для проведення математичних експериментів, метою яких є вироблення стратегії більш детального пізнання політичного процесу і наступного управління ним. Розрахунки з використанням детермінованих, дедуктивних моделей, можуть бути дуже продуктивні, оскільки замінюють собою практично нездійсненні натурні експерименти, але вони не можуть бути використані для реального моніторингу або ж для детального прогнозу реальної динаміки політичного розвитку» [5, с. 51].

Прикладна політологія водночас представлена і в академічному, і в практичному просторі. Часто два даних простори синтезуються для формування продуктивного політотехнологічного продукту (програми, проєкту, ідеї, нарративу, меседжу та ін.). Отже, в сучасних умовах коло проблематики прикладного політичного аналізу суттєво розширюється за рахунок політичного консультування, прогнозування, застосування політико-маркетингових та політико-менеджеріальних завдань тощо. Для правильного розуміння мети самого системного аналізу у прикладній політології необхідно абсолютно правильно структурувати його складові. Складові – компоненти, по-перше, репрезентують особливості статистики та динаміки самої аналітики обранного об'єкта (як системного явища, що незмінно необхідно враховувати).

Системний аналіз у прикладній політології наділений наступними компонентами: 1) суб'єкт аналізу; 2) об'єкт аналізу; 3) простір системної аналітики; 4) системний ситуаційний компонент (політична ситуація); 5) методи та технології системної аналітики; 6) інструментарій аналізу інформаційної / медійної складової; 7) системні «трикутники» соціально-політичної взаємодії, які необхідні для стратегічної та поточної аналітики спроможностей та цілісного потенціалу політичного лідера або політичної партії у контексті політичної конкуренції та боротьби. В межах аналітичного виміру можна наголосити на наявності щонайменш двох різновидів системних трикутників, а саме: 1) політична партія / комерційна структура / медіа; 2) політична партія / державні інституції / органи місцевого самоврядування.

У варіативних моделях щодо рішення політико-прикладних проблем відзначена спорідненість саме такої структурної комбінації компонентів, яка спрямована на пошук як вихідних даних, так і застосування технологічного методичного інструментарію. Часто вся сукупність проблематизованих аспектів виноситься у додаткові компоненти та комбінації.

Необхідно відмітити, що загальна спрямованість у використанні системного підходу акумулює ідею щодо наявності внутрішнього та зовнішнього середовища політико-технологічного або політико-комунікативного впливу [8].

Сьогодні йдеться про різноманітні синтезні аспекти у вирішенні конкретної проблеми (наприклад, формування виборчого штабу кандидата, створення стратегії вирішення масштабного політичного конфлікту та конфронтаційної ситуації між політичними партіями тощо). Для розбудови сучасної політичної партії системний акцент на внутрішньому

та зовнішньому середовищі розкриває наступне: внутрішнім середовищем для політичної партії фактично є поєднання структурних компонентів, які доповнюються системно-функційними характеристиками. Зокрема, взаємовідносини між такими компонентами як партійне керівництво та партійні функціонери, партійні активісти та конституенти [9]. Кожен компонент, який виносе свої функції, наділений власними ресурсами, які він застосовує заради реалізації спільної цілі, яка синтезована у єдине синергетичне ціле. Неможливо оцінювати ефективність партії в сучасних умовах, тим більш створювати фундамент її діяльності на регіональному та локальному рівнях, при цьому враховуючи лише діяльність лідера політичної сили та його найближчого оточення.

Системний підхід у партійному будівництві фактично розвінчує таку ідею та наголошує на відсутності спроможності лише керівного ядра до формування всієї лінії взаємозв'язків. Сюди входять, як формальні, так і суто неформальні взаємозв'язки, які набувають функційності лише у комбінуванні та системному розвитку. Політичні консультанти, які працюють із сучасними політичними партіями роблять акцент на командному принципі як роботи, так і створення внутрішнього комплексу командних принципів, обмежень, санкцій, прерогатив [9]. Необхідно наголосити, що системний підхід у аналітиці внутрішнього середовища концентрується на головних та другорядних компонентах одразу.

Висновки. Системний підхід на сучасному етапі дослідної та практико-прикладної діяльності є ключовим для формування аналітичної картини та виокремлення чинників впливу на конкретну соціально-політичну ситуацію. Він передбачає акцент на виокремленні організаційних та функціональних складових у політичній практико-прикладній діяльності. Головним суб'єктом у застосуванні системного підходу є політичний консультант, який співпрацює із суб'єктом політичного впливу (дії), скеровує його діяльність у напрямку укріплення структурних та діяльнісних характеристик. Зусилля суб'єкта застосування системного підходу спрямовані на відповідний об'єкт, під яким маємо на увазі конкретну «соціально-політичну ситуацію», яка наділена власними специфічними особливостями. Соціально-політична ситуація є виразником стану суспільної взаємодії на загальнонаціональному, регіональному або локальному рівнях. Кожен з рівнів структурується на базові структурні компотенти, які аналізуються дослідником.

Загалом можна виокремити аналітику інституційного, організаційного, нормативного, політико-функціонального рівнів. Кожен репрезентує власні «маркери», у відповідності із якими підбираються засоби впливу. Наприклад, маркер наявності на інституційному регіональному рівні перепон у проведенні агітаційних заходів шляхом відкритої мітингової активності фактично переспрямовує основну лінію зусиль політичної сили у інформаційну площину соціальних мереж або «нових» медіа, де агітація набуває більш «таргетованого» характеру, цілеспрямовано охоплює точкові кластери цільової аудиторії, може створювати чинники агітаційного тиску на кожного окремого представника такої аудиторії, максимізуючи його увагу до конкретного агітаційного заходу.

Частіше всього соціально-політичні ситуації як об'єкт застосування системного підходу мають електоральне або політико-конфліктне походження, а отже їх вирішення потребує ресурсів та чітких темпоральних рамок. В сучасному практико-прикладному дискурсі політичні консультанти та політтехнологи враховують «трикутники» отримання ресурсів та встановлення ефективних взаємозв'язків.

До таких трикутників можна віднести: 1) політична партія / комерційна структура / медіа; 2) політична партія / державні інституції / органи місцевого самоврядування. В реальних умовах зіткнень між політичними силами, комбінаційні синтети таких умовних «системних трикутників» можуть змінюватись. Однак у контексті шляхів стратегічного

системного бачення соціально-політичного процесу та ситуації у його межах, можливості впливати, вони залишаються дієвою схематизацією або лінією створення алгоритмів впливу / взаємодії тощо. Системний підхід на сучасному етапі охоплює весь комплекс сегментів – кластерів наукового знання та практико-прикладних політичних технологій. Він має абсолютно універсальний характер та доповнюється додатковими методологічними підходами для вирішення конкретних завдань, вироблення алгоритмів для прийняття політичних рішень, політичного позиціонування тощо.

Список використаної літератури

1. Неліпа Д. Специфіка системного аналізу як методу політології. *Політичний менеджмент*. 2011. № 3. С. 43–51. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/nelipa_spetsyfika.pdf
2. Денисенко І. Д. Методологія політичних досліджень у сучасному науковому дискурсі: стратегії вдосконалення. *Сучасне суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 74–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2016_2_10.
3. Резанова Н.О. Принципи системного підходу в аналізі політичної системи суспільства. *Політик*. Випуск 3. 2024. С. 32–38. URL: http://politicus.od.ua/3_2024/7.pdf
4. Інструментарій для аналізу політики. *Фонд Демократичні ініціативи імені І. Кучеріва*. URL: https://dif.org.ua/files/Books/2023/PDF/toolbox_03_ukr.pdf
5. Польовий М. А. Деякі проблеми вибору методів моделювання для дослідження політичних процесів. *Політичне життя*. 2016. № 1–2. С. 47–54. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/2674>
6. Рубанов В. В. Загальне та особливе у співвідношенні меж предметного поля політичного аналізу та аналізу політики. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна «Питання політології»*. 2018. С. 6–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPPO_2018_34_3
7. Рубанов В. В. Основні підходи визначення поняття «політична аналітика» та їх науково-практична цінність. *Публічне управління XXI століття: синтез науки та практики: зб. тез XIX Міжнар. наук конгресу, 19 квітня 2019 р. Х.: ХарПІ НАДУ «Магістр»*, 2019. С. 32–34.
8. Чорней Н. Б. Теорія систем і системний аналіз / Н. Б. Чорней, Р. К. Чорней. – К.: МАУП, 2005. 256 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Chornei_Nataliia/Teoriia_system_i_systemnyi_analiz.pdf?PHPSESSID=k119habnsgj1e0rugti0gmciq3
9. Герасіна Л.М. Методологія і праксеологія досліджень політичних процесів. *Вісник національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 2. С. 16–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2017_2_4
10. Чальцева О.М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика: монографія. Вінниця :ФОП Барановська Т.П., 2017. 336 с.

SYSTEMIC APPROACH IN APPLIED POLITICAL SCIENCE: FUNDAMENTAL PRINCIPLES, SPECIFICS OF APPLICATION AND PRACTICAL ASPECTS

Mykhailo Shabanov

Odessa National University named after I.I. Mechnikov,

Department of Political Science

French Boulevard, 24/26, 65000, Odessa, Ukraine

The article analyses the basic principles of applying the systematic approach in modern applied political science. In the context of dynamic changes, applied political science as a cluster of knowledge is undergoing significant changes and adjustments. Consideration of many social and political phenomena, which are the focus of researchers' scientific interest in this area, requires a clear paradigmatic platform and synthesis of absolutely all discrete cognitive and practical elements that make up the political process. The actualisation of dynamic and unstable phenomena and political actors today prompts the use of a consolidated set of systemic technologies, as well as the systematisation of the very role of the researcher and influencer in the context of political competition, influence and struggle that takes place and focuses the attention of the scientific community on the problems of assessment and analysis of socio-political clashes.

It is possible to state the analytical differentiation of the systemic approach in purely academic political science and research by political scientists-practitioners (political consultants, political technologists, political party development managers, political experts, etc.) Applied discourse in a systemic way focuses on the lines of establishing and maintaining the relationship between the subject of political influence, organisational components and the target audience. At the same time, the consideration of a whole range of resources: economic, informational, organisational (administrative), professional and demographic is an essential factor.

At the present stage, the systemic approach in the field of applied political science is seen as systemic modelling and systemic correction. The systemic approach at the present stage of research and practice is key to forming an analytical picture and identifying factors of influence on a particular social and political situation. It involves an emphasis on the identification of organisational and functional components in political practice and application.

The main actor in the application of the systemic approach is a political consultant who cooperates with the subject of political influence (action), directs its activities towards strengthening structural and operational characteristics. The efforts of the subject of the systemic approach are aimed at the relevant object, by which we mean a specific 'socio-political situation' that has its own specific features. The socio-political situation is an expression of the state of social interaction at the national, regional or local levels. Each level is structured into basic structural components that are analysed by the researcher.

Key words: applied political science, systems analysis, political process, political situation, political agents, political technology, information influence, dynamics of political change, political consultant, think tank.